

De vitale veterantræer

TRÆPLEJE. Både biodiversitet og risiko skal indgå i en sund forvaltning af træer. Man skal finde en balance hvor man bl.a. zoneopdeler og undgår at veteranisere veterantræerne

Af Christian N. Nielsen

Den stærkt stigende fokus på biodiversitet er på vej til at være politisk vigtigere end risikokontrol af gamle by- og parktræer. Tendensen er mere og mere at bevare delvis rådne og stærkt degenererede træer i bymiljøet ud fra naturbeskyttelseshensyn. Ikke sjældent helt uden hensyn til de risici der også kan være.

Der bør altid bør ske en lokal afvejning af hensynene til naturbeskyttelse og risici, alt sammen for at mindske konflikterne og for at bevare de sjældne habitater længst muligt. F.eks. bør man ofte revitalisere udpegede veterantræer og livtiddstræer.

Formuleret forvaltermål

De fleste kommuner har i de sidste 10-15 år arbejdet målrettet på at få og have en ansvarlig overvågning og forvaltning af risikotræer - det vil sige træer som måske kan vælte eller tabe større kronedele.

De politiske og mediemæssige storme efter dødsfald i slutningen af 00'erne forårsaget af faldende træer og grene har skærpet de fleste vejtræ- og parkforvalteres fokus på døde grene og hule træer for ikke at havne i shitstorme efter skader fra træer (figur 1).

Det medførte at mange be-

varingsværdige træer måtte lade livet på grund af et par små svampelegemer. Udviklingen var dog i og for sig sund nok, for den afløste en tid hvor risici fra træer ikke var et formuleret forvaltningsmål og ofte blev ignoreret.

Gradvist er vi kommet til at forvalte risikotræer på basis af en zoneringsbetragtning: Nogle steder er menneskers færdsel særlig intensiv og andre steder kan vi bedre leve med risikoen fra rådne træer. Eller sagt på en anden måde: Der er arealer hvor byens borgere har et rimeligt krav på at kunne færdes trygt og sikkert når det blæser og stormer, f.eks. ved børnehaver, skoler og hovedfærdselsårer og arealer hvor borgerne mere må leve med naturens luner, f.eks. i parkens fjernere hjørner.

I den anden grøft

Nu oplever jeg et voldsomt skifte i fokus - både fra politisk og fra træfagligt hold - mod bevarelse af gamle, hule og halvdøde træer at hensyn til biodiversiteten. Denne tendens er bestemt også sund nok, for gamle træer med dødt ved i byer og parker kan måske fungere som trædesten og korridorer for mange organismers spredning mellem regulære naturområder.

Men som det ofte går, ople-

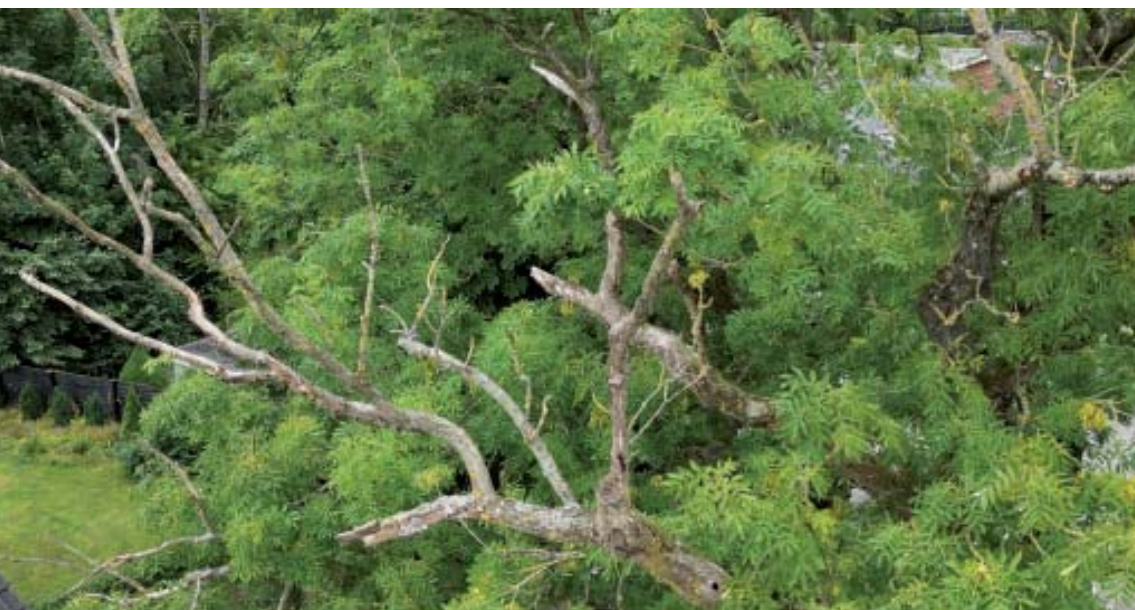
ver jeg ind imellem at man vandrer i den modsatte grøft hvor bevarelse af dødt ved sker på bekostning af borgerens sikkerhed og træernes sundhed og restlevetid.

Et eksempel på en enøjet tilgang fandtes i det sidste udkast til den nye beskæringsstandard fra European Arboricultural Council i 2020 som blev forfattet af fagfolk fra 11 europæiske lande. Udkastet foreslog en ny standard for døde grene hvor sådanne ikke blev fjernet, men kun afkortet og således efterladt med en død stab på stammen af biodiversitetshensyn.

Sådanne døde stubbe hindrer imidlertid træets sårlukning med callus og medfører kraftig rådudvikling i stammen. Som dansk repræsentant i EAC fik undertegnede i den endelige version udvirket at det er muligt lokalt at afgøre om hensynet til dødt ved eller hensynet til træets sundhed skal være afgørende i en given situation. Forslaget om konsekvent at efterlade døde stubbe på træerne er at klassificere som en bevidst 'veteranisering' af træer som også forkorter træernes restlevetid. Det må aldrig blive et generelt mål.

Dette skifte i fokus er vel til dels udløst af EU-kommissionens stærkt øgede krav til beskyttelse af habitater og arter

Figur 1: Døde grene i en bevaringsværdigt ask er en risiko, så kronen saneringsbeskæres regelmæssigt.

fra 2017 (en opstramning af habitatsdirektivet fra 1992). Det er dog også en følge af større bevidsthed om biodiversitet hos politikere og befolkning.

Æstetik og biodiversitet

SkovByKon har med redskaber til rådscanning og resistografmåling hyppigt været engageret i vurdering af gamle træer med hulhed, råd, tveger og forskellige skavanker. Målet har altid været at sikre træet længst mulig restlevetid. Gamle træer har en særlig æstetik og vi får et særligt forhold til

Figur 3. Jo ældre træer, så jo mere opdeler træet sig med meget forskellige habitater. Som nogle udtrykker det: Flere forskellige træer (økosystemer) er indeholdt i ét træ.

Figur 2: Med stigende alder opstår der mere og mere forskellige nicher på et træ som koloniseres og bebos af forskellige organismer.

Figur 4. En fuglerede med næsten flyveklare unger i en tvegebund - skjult af vedbend og brombær som voksede i tvegen - blev fundet ved en droneflyvning.

træer som med deres mægtighed og alder overstråler menneskets forfængelighed og rækker tilbage til tidligere generationer og tider.

Jeg har aldrig rådsøgt et gammelt træ i by og park uden at få adskillige bekymrede forespørgsler fra lokale beboere. Sagen er jo at gamle træer er en stor mangelvare i bymiljøet og lokale beboere udvikler stærke følelser for disse træer.

Når alt kommer til alt, kan oplevelsen af 'grønt' fra et gammelt træ dog relativt hurtigt erstattes gennem et visio-

nært design af nyt 'grønt'. Men det kan naturbeskyttelsesværdien af gamle træer ikke. *Min påstand er at ét gammelt træ har en større naturbeskyttelsesværdi end 1000 unge bytræer.*

Træer udvikler med stigende alder og størrelse gradvist en lang række forskellige nicher som koloniseres og bebos af planter, mosser, laver, svampe, bakterier, insekter, dyr og fugle (figur 2). Gamle træer kan i sig selv være store komplicerede økosystemer, og diversiteten i habitater på træerne øges ofte ved at forskel-

lige dele af træet degenererer med forskellig hastighed og udvikler forskellige levesteder for andre organismer (figur 3 og 4). Træer i forfald kaldes nu med et fint ord 'veterantræer' - ikke at forveksle med træer som er veteraniserede.

Vitale veterantræer

Netop fordi de gamle træer udvikler så unikke levesteder, er det efter min mening vigtigt at sætte ind for at bevare sådanne træer længst muligt. Hvis vi gennem revitalisering kan øge et veterantræs restlevetid fra 30 til 150 år, har vi

for alvor givet naturen en hjælpende hånd.

Det kan f.eks. ske ved at revitalisere træernes fotosyntese, vand- og sukkerbalance. Det styrker træets evne til at vedligeholde rodsystemet og styrker alle de indre rådbarrierer som hindrer råd i at brede sig for hurtigt. Som en meget vigtig sideeffekt formindsker vi også hyppigheden af døde grene i kronen og dermed behovet for saneringsbeskæring ud fra risikohensyn.

SkovByKon har udvidet værktøjskassen med en mini-drone med 4K kamera til un-

dersøgelse af hulheder i træet samt forekomst af f.eks. fugle-reder i trækronen. Der er flere eksempler af sådanne diagno-sevideoer på skovbykon.dk un-der 'artikler og videoer'. Det kan mindske omkostningerne betydeligt når hulheder kan iagttages fra jorden og man kan undgå lift eller klatring.

I et aktuelt projekt kunne vi med droneoptagelser doku-mentere redebyggeriet fra en spætmejsse som opbygger en ydre væg af tørret muddervæg i en rådden tud på et ældre asketræ (figur 5). Træet står ved en stærkt befærde vej og har mange døde grene som jævnligt falder ned på fortov og vejbane. Vi forsøger nu at revitalisere træet både for at forlænge træets levetid og for at opnå en større kronesund-hed og trafiksikkerhed.

Veteraner veteranisering

Veterantræer er gamle beva-ringsværdige træer med mere eller mindre stærkt forfald og degeneration. Sådanne træer skal så vidt muligt bevares, be-skyttes og gerne revitaliseres for at forlænge deres levetid.

Begrebet 'veteranisering' er blevet populært. Det betyder målrettet beskadigelse af et træ med henblik på kunstigt at skabe nye nicher og leve-steder for truede arter. *Gamle veterantræer må dog aldrig udsættes for veteranisering.* Det accelererer træets degene-

ration og nedsætter træets restlevetid. Aktiv veteranise-ring er i reglen ikke relevant i bytræer hvor der i forvejen er problemer med at bevare træ-er til en høj alder, men kan iværksættes i unge og midald-rende skovøkosystemer for at fremme habitats-diversiteten.

En klassisk mishandling af typisk allétræer er topkapning. Dansk Træplejeforening og dygtige træplejere har i årtier kæmpet mod topkapning af træer fordi det meget ofte medfører en hastig udvikling af centralt råd ned i stammen (figur 7). I dag står flere træ-plejere over for opgaver med kunstigt at veteranisere eller skade træer med metoder fa-get i årtier har kæmpet imod.

I øvrigt sørger naturen selv for 'veteranisering' af træer, hvilket f.eks. ses fra spætters og allikers aktive beskadigelse af de kallusvolde som søger at lukke beskæringssår (figur 8). På den måde holder fuglene kunstigt såret åbent, så råd i stammen kan brede sig og skabe en passende hulrum.

Afvejning af risici

Når der således arbejdes mål-rettet på kunstig skabelse af dødt ved og når der udpeges 'livstidstræer' eller 'livstræer' til fremme af biodiversiteten, er det vigtigt at forholde sig til en risiko-zonering.

Alt for ofte opleves at livs-træer er udpeget direkte langs

Figur 5. Beskæring af en alt for stor askegren har skabt en hul stamme hvor spætmejsen havde bygget en muddervæg i åbningen til beskyt-telse af sin rede. Dokumenteret med droneflyvning.

Figur 6. Åbne tuder efter beskæring (ikke lukkede sår med stammeråd) bebos meget ofte af alliker og andre fugle.

Figur 7. Et topknappingssted på en midaldrende lind. Bemærk kreds-en af nye stammer/grene rundt langs kanten af snittet og det cen-trale råd ned midt i stammen. En klassisk 'veteranisering' af et sundt træ der har medført jæv-nligt behov for kronereduktion.

Figur 8. Sårlukning efter en be-skæring er hindret i denne lind fordi alliker ødelægger kallusran-den igen og igen. Derved holder fuglene såret åbent så råddet kan brede sig i stammen og fuglene kan få rugepladser i hulrummet. Naturens egen 'veteranisering'.

en stærkt befærde skovvej el-ler vandresti. Hermed har man skudt sig selv i foden og skabt problemer for fremtidens for-valtere. Det ligger jo i sagens natur at livstræer skal tabe stammer og grene med tiden. Man må ved udpegning gøre sig den anstrengelse at be-væge sig ud i 'vildnisset'.

At efterlade en død stam-metorso ved træfældning er også blevet populært. Underti-den 6-8 meter høj. Også her må man forudse at torsoen på et tidspunkt kan vælte. På stærkt befærdede steder bør en sådan torso altså ikke være højere end cirka 2 meter.

De samme zoneringsover-vejelser bør gælde når gamle by- og parktræers skæbne skal afgøres: Er der lav risiko for-bundet med nedfaldende ved? Kan og vil man reservere pen-

ge og ressourcer til fjernelse af døde grene hvert tredje år? Er det realistisk at bevare et po-tentielt farligt træ af biodiver-sitetshensyn? Skal vi investere i en revitalisering af træets suk-kerbalance og en øget levetid?

Den centrale pointe er at både biodiversitets- og risiko-forvaltning skal tilgodeses i en sund forvaltning af træer. Li-geså gerne vi gør noget for naturen, ligeså vigtigt er det at bevare blikket for borger-nes rimelige forventning til at kunne færdes i tryghed ved byens grønne infrastruktur. □

SKRIBENT

Christian Nørgård Nielsen er forsker og seniorkonsulent i SkovByKon med speciale i træbiologi. Han rådgiver om revitalisering og bidrager til et EU-projekt bl.a. om revitalisering af gamle træer gennem forbedring af vækstmedie, roddybde, rodsundhed og træets naturlige vandforsyning.